

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

ДЗЯРЖАЎНАЕ КІРАВАННЕ І ГРАМАДСКАЕ САМАКІРАВАННЕ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ (КАНЕЦ XVIII – ПАЧАТАК XX ст.)

Рэкамендавана вучэбна-метадычным аб'яднаннем
па педагагічнай адукацыі ў якасці вучэбна-метадычнага дапаможніка
для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі,
якія навучаюцца па спецыяльнасцях:

- 1-02 01 01 Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны;
- 1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура;
- 1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа;
- 1-08 80 02 Тэорыя і методика навучання і выхавання (гісторыя)

Мінск
БДПУ
2017

УДК 94(476) (075.8)
ББК 63(Бел)я73
Д439

Друкуецца па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета БДПУ

Вучэбна-метадычны дапаможнік падрыхтаваны ў рамках рэалізацыі Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2016–2020 гг. «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства» падпраграмы «Гісторыя і культура»

Аўтары:

- А. П. Жытко, доктар гістарычных навук, прафесар;
- С. А. Талмачова, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;
- А. В. Касовіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;
- І. Г. Гушчынскі, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;
- А. А. Падарожняя, кандыдат гістарычных навук;
- К. Ю. Тарановіч, кандыдат гістарычных навук;
- Т. В. Грышкевіч, выкладчык;
- І. М. Трасцяна, аспірант

Рэцэнзенты:

- А. Г. Каханойскі, доктар гістарычных навук, прафесар, дэкан гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта;
- А. А. Цобкала, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, намеснік дырэктара Інстытута дзяржаўнай службы, дэкан факультэта падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь

Дзяржаўнае кіраванне і грамадскае самакіраванне на тэрыторыі Беларусі (канец XVIII – пачатак XX ст.): вучэб.-метад. дапам. / А. П. Жытко [і інш.]; пад агул. рэд. А. П. Жытко. – Мінск : БДПУ, 2017. – 320 с.

ISBN 978-985-541-372-2.

У дапаможніку асвятляюцца асноўныя праблемы фарміравання і дзейнасці мясцовых органаў дзяржаўнай улады і кіравання, а таксама саслоўнага (дваранскага, сялянскага) і бессаслоўнага (гарадскога, земскага) сямкіравання на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XX ст.

Адрасуецца выкладчыкам, аспірантам, магістрантам і студэнтам гістарычных факультэтаў вышэйшых навучальных устаноў.

УДК 94(476) (075.8)
ББК 63(Бел)я73

ISBN 978-985-541-372-2

© Афармленне. БДПУ, 2017

Глава I. ГІСТАРЫЯГРАФІЯ І КРЫНІЦЫ

1.1. Гістарыяграфія праблемы

(А. П. Жытко, А. В. Касовіч,
С. А. Талмачова, А. А. Падарожняя)

Унутрыпалітычны крызіс у Рэчы Паспалітай у другой палове XVIII ст. прывёў да аслаблення дзяржавы. Гэту сітуацыю ў сваіх інтарэсах скарысталі памежныя з ёй манархіі – Расійская, Аўстра-Венгерская і Пруская. У выніку трох падзелаў (1772, 1793, 1795 гг.) Рэчы Паспалітай з карты Еўропы знікла вялікая дзяржава. Праблема Польшчы на працягу XIX – пачатку XX ст. была краевугольнай у знешнепалітычных стасунках еўрапейскіх краін.

Да Расійскай імперыі была далучана сучасная тэрыторыя Беларусі. Разам з тым, праблема новага адміністрацыйна-тэрытарыяльнага ўладкавання краю і стварэння новых органаў улады і кіравання практычна не з’яўлялася прадметам спецыяльнага вывучэння ў айчыннай і расійскай гістарыяграфіі. У той жа час літаратура па гісторыі саміх падзелаў Рэчы Паспалітай і іх наступствах даволі багатая. У дарэвалюцыйнай расійскай гістарыяграфіі ў якасці галоўнага канцэптуальнага палажэння выступаў пастулат аб непазбежнасці, заканамернасці і справядлівасці далучэння беларускіх, украінскіх і літоўскіх зямель у склад Расійскай імперыі. У прыватнасці, у сваёй шматтомнай працы «История России с древнейших времен» С. Салаўёў разглядаў падзенне Польшчы з пазіцыі нацыянальна-дзяржаўнага інтарэсу Расіі. С. Салаўёў падрабязна прааналізаваў першы падзел 1772 г. у сваёй манаграфіі «История падения Польши», прычыну якога ён выводзіў з унутранай шляхецкай анархіі, а далучэнне зямель ВКЛ да імперыі лічыў перамогай верацярпімасці над польскім фанатызмам¹.

У «Курсе русской истории» В. Ключэўскі сцвярджаў, што прускі кароль прымусіў Расію ўдзельнічаць у гвалтоўным падзеле Рэчы Паспалітай замест справядлівага аб’яднання «западно-русской народности»².

---

¹ Соловьев, С. М. История падения Польши / С. М. Соловьев // Соловьев, С. М. Сочинения : в 18 кн. / [Отв. ред. Иванов Н. А.]. – М. : Голос, 1993–1996. – Кн. 14 : История России с древнейших времен. – 1994. – С. 582.

² Ключевский, В. О. Курс русской истории / В. О. Ключевский // Ключевский, В. О. Сочинения : в 9 т. / под ред. В. Л. Янина. – М. : Мысль, 1987–1989. – Т. 5 : Курс русской истории. – 1989. – С. 37.